

ULUDAĞ, Osman Şevki

1928); *Yeşil Cami* (Bursa 1932); *Uludağ Tapınakları, Keşifleri ve Dervişleri* (İstanbul 1936); *Çocuklar, Gençler, Filimler* (İstanbul 1943). 1920-1962 yılları arasında bir tıp dergisi çıkaran Uludağ gazete ve dergilerde tıpla ilgili yazılar yazmıştır (bunlardan ellinin üzerinde risâle ve makalesinin listesi için bk. *Beşbuçuk Asırlık Türk Tabâbeti Tarihi*, sadeleştiren: İlder Uzel, s. 9-13). Ayrıca *Hafiye Gözü* ve *Meslek İntihabı* adlı iki piyesi sahnelenmiş, ancak yayımlanmamıştır.

Osman Şevki Uludağ güzel sanatlarla da ilgilenmiştir. Sol elle yazmasına rağmen başarılı ta'lik ve nesih yazılarıyla tanınmış, sulu boya resimleri ve şiirleriyle takdir toplamıştır. Ancak onun en önemli özelliği mûsikişinaslığı olup çocukluk yıllarında güzel sesiyle dikkati çekmiştir. Babasının kendisini tekkeye götürdüğünden ve şeyh efendinin vakit ezanlarını ona okuttuğundan bahseder. Mekteb-i Tıbbiye'nin idâdî kısmında talebe iken arkadaşlarıyla kurduğu küçük bir grupla başlayan fasıl meşkleri onun mûsiki çalışmalarının başlangıcını teşkil etmiştir. Mekteb-i Tıbbiye'den Beşiktaşlı Necati adlı bir öğrencinin idaresindeki bu çalışmalar daha sonra Dellâlâzâde İsmâil Efendi'nin talebelerinden İsmâil Efendi adlı bir Mevlevî dervişle sürmüştür. Mûsiki çalışmalarını öğrenimiyle birlikte sürdürmüş, bir süre Mekteb-i Tıbbiye'deki mûsiki topluluğunu yönetmiştir. Kendisi tıbbiyeden mezun olduğunda yirmi dört faslı ezbere bildiğini söyler. Bursa'da iken Bolâhenk Nûri Bey ve Zekâi Dede'nin arkadaşı Sıtkı Efendi'den fasıllar geçmiş, Mehmed Bahâ Bey'den (Pars) mûsiki bilgilerini geliştirmiştir. İstanbul'a geldiğinde Rauf Yektâ, Muallim İsmail Hakkı, Ali Rifat (Çağatay) ve Zekâizâde Hâfız Ahmed (Irsoy) beylerle tanışarak onlarla birlikte Türk Ocağı'nda mûsiki faaliyetlerinde bulunmuş, ardından Rauf Yektâ ve Muallim Kâzım (Uz) beylerle kurdukları mûsiki topluluğunda çalışmalarını devam ettirmiştir. Bu sırada tanıştığı Hüseyin Sadeddin Arel'le başlayan arkadaşlıkları vefatına kadar sürmüştür.

İyi bir kanun icracısı ve İleri Türk Mûsiki Konservatuarı Derneği'nin idare kurulu üyesi olan Osman Şevki Uludağ, milletvekilliği döneminde meclis müzakereleeri esnasında Türk mûsikisini savunan konuşmalarıyla tanınır. 1940'ta mecliste Devlet Konservatuarı ve Tiyatrosu Kanunu üzerinde görüşmeler yapılırken dönemin Millî Eğitim bakanı Hasan Âli Yücel'le konservatuarda bir Türk müziği bölümünün açılması için uzun tartışmalara girdi-

ği bilinmektedir. İstiklâl Marşı'nın günümüzde icra edilen Osman Zeki Üngör'e ait bestesinin "Carmen Silva" adlı bir şarkıdan, Cemal Reşit Rey'in bestelediği Cumhuriyet Onuncu Yıl Marşı'nın Jean Jacques Rousseau'nun "Le Devin du Village" adlı operasından akor transpozisyonu ile alındığını, dolayısıyla bu iki marşın millîlik özelliğinin bulunmadığını ileri sürmüştür. 1952-1962 yılları arasında *Musiki Mecmuası*'nda yayımlanan makaleleri onun mûsiki sahasındaki bilgisini ortaya koymaktadır. Osman Şevki Uludağ, Aydın yöresinden derlediği "Genç Osman" adlı türkünün yanı sıra çoğu klasik üslûpta, bir kısmının güftesi kendisine ait 120 civarında eser bestelemiştir. Bunlardan saz semâisi, beste, semâi, şarkı, oyun havası, marş ve mersiye formundaki otuz sekiz tanesinin listesini Yılmaz Öztuna ansiklopedisinde vermişse de Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu repertuarında sadece üç şarkısının notası mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 238-239; Veli Behçet Kurdoğlu, *Şâir Tabîbler*, İstanbul 1967, s. 394-398; *TSM Sözlü Eserler*, s. 15, 32, 62; Yılmaz Karakoyunlu, *Parlamentar Bestekârlar*, Ankara 1999, s. 257-262; Öztan Öncel, "Bursalı Dr. Osman Şevki Uludağ ve Eserleri", *Bursa Halk Kültürü: Uludağ Üniversitesi I. Bursa Halk Kültür Sempozyumu (4-6 Nisan 2002)*, *Bildiri Kitabı*, Bursa 2002, II, 775-781; İrem Ela Yıldızeli, *Bir Kültür Savaşısı Dr. Osman Şevki Uludağ -Musiki Yazıları-*, İstanbul 2009; a.mlf., *Büyükkedem Dr. Osman Şevki Uludağ-1915 Çanakkale ve 1936 Viyana Günlükleri*, İstanbul 2010; Etem Üngör, "Dr. Osman Şevki Uludağ'ı Kaybettik", *MM*, sy. 195 (1964), s. 87-89; Ayşegül Demirhan Erdemir, "Evliyalar Şehri Bursa'nın Türk Tıp Tarihindeki Yeri ve Tıbbî Folklorumuz Bakımından Önemi", *TDA*, sy. 89 (1994), s. 7-9; "Uludağ, Osman Şevki", *TDEA*, VIII, 457; Öztuna, *BTMA*, II, 459-460.

NURİ ÖZCAN

ULÛFE

(علوفة)

Osmanlılar'da saray hizmetlileriyle yeniçeri ve kapıkulu askerlerine ödenen düzenli maaş.

Sözlükte "binek hayvanlarına verilen yem" mânâsına gelen **alef** kelimesinin çoğuludur. Osmanlı bürokratik yazışmalarında ulûfe kelimesi **mevâcib** terimiyle de karşılanmıştır. Bunun yanında ulûfe tabirinin Osmanlı hânedan mensuplarına verilen düzenli parayı ve paralı askerlere ödenen ücretleri de kapsayan geniş bir kullanımını vardır. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren günlük şekilde akçe üze-

rinden hesaplanan ulûfeler üç ayda bir ödenir, "küst" adı verilen bu ödemeler, ait oldukları ayların baş ya da son harflerinin bir araya getirilmesinden ortaya çıkan bir kısaltma ile anılırdı. Muharrem, safer ve rebîülevvel aylarının ulûfesine "masar"; rebîülâhîr, cemâziyelevvel, cemâziyelâhîr ulûfesine "recec"; receb, şâban, ramazan ulûfesine "reşen"; şevval, zilcade, zilhicce ulûfesine "lezez" mevâcibi denirdi. Kullanılan kamerî takvimin özelliğinden dolayı her kist seksen sekiz buçuk gün olarak hesaplanırdı (*Mebde-i Kânûn-ı Yeniçeri*, s. 136). Devlet hazinesinin para sıkıntısı çekmediği dönemlerde masar ulûfesi muharrem ayında, recec ulûfesi cemâziyelevvelde, reşen ve lezez ulûfeleri de iki kist bir arada ramazandan hemen önce şâban ayı içinde ödenirdi. Ancak devletin malî bunalıma düştüğü dönemlerde aksamalar olmuştur.

Padişahın hizmetinde bulunan kâtiplerin, ulemânın, kapıkullarının ve çeşitli görevlilerin ücretleri görevlerinin önemine, süresine ve bu süre içinde gösterdikleri yararlılıklara göre belirlenirdi. Kıdem ya da yararlılık sebebiyle olan ulûfe artışlarına "terakki" adı verilir, terakkilere her grubun kendi âmirleri karar verirdi. Meselâ XVII. yüzyılda yeniçeri ağasının her üç ayda bir 30,5 akçe, sekbanbaşının 12 akçe terakki dağıtma hakkı varken çorbacıların 1'er akçe dağıtma hakkı vardı. Diğer üst kademedeki zâbitlerin de rütbelerine göre terakki dağıtma hakları bulunurdu. Bunun yanında kapıkulları için en önemli terakki kazanma yeri savaş meydanlarıydı. Sefere çıkılırken teşvik maksadıyla bütün yeniçerilere 1'er 2'şer akçe terakki verildiği olurdu. Ayrıca savaş sırasında tehlikeli görevler için serdengeçti ve dalkılıç yazılan kapıkullarına belli oranlarda terakki vaad edilirdi (Cevdet Paşa, s. 78-80). Bazan padişahların tahta çıkışlarında cülûs bahşişinin yanı sıra bütün kapıkullarının ulûfelerine I. Ahmed'in tahta geçişinde olduğu gibi cülûs terakkisi adı altında zam yapılırdı (*Mebde-i Kânûn-ı Yeniçeri*, s. 96).

Kapıkullarına ve özellikle yeniçerilere ulûfe dağıtımını Topkapı Sarayı'nda debdebeli bir törenle gerçekleştirilirdi. Ulûfe divanı adı verilen bu tören genellikle salı günleri yapılırdı. Dîvân-ı Hümâyûn toplantısı ile birlikte gerçekleştirilen, başta sadrazam bütün devlet erkânının hazır bulunduğu ulûfe dağıtımından önce yeniçerilere Bâbüssaâde önüne serilen sofralarda çorba, pilav ve zerededen ibaret bir yemek verilirdi. Bu esnada sarayın orta kapısı Bâbüs-

selâm'da saf tutmuş olan yeniçerilerin yemek işareti verildiği andan itibaren sofralara koşarak gitmeleri beklenir, onların göstereceği bir isteksizlik belirtisi mevcut idareden memnun olmadıkları şeklinde yorumlanırdı. Yeniçerilerin verilen yemeği istekle yemeleri itaat ve memnuniyet işareti kabul edilir, bunun için şükran kurbanları kesilirdi (Cevdet Paşa, I, 72). Yine yemek dağıtımından önce Yeniçeri Ocağı'nın yüksek rütbeli zâbitlerinden muhızr ağasının bir tabak içerisinde sadrazama ve diğer devlet erkânına akide şekeri ikram etmesi de yeniçerilerin mevcut yönetimden memnuniyetlerinin bir işareti sayılırdı. Bütün bu sembolik hareketlerin amacı, kapıkullarına padişahın ekmeğini yediklerini ve karşılığında ona sadakatle hizmet etmeleri gerektiğini hatırlatmaktı. Yemek bitiminde yeniçeriler tekrar orta kapısına gidip saf tutarlardı. Bektaşî usulünce çekilen gülbangin ardından yeniçeri ortaları sırayla Divân-ı Hümâyün önünde dizilmiş ulûfelerini almak için çağılır, yemek dağıtımında olduğu gibi yeniçeri neferlerinin keseleri almaya koşarak gitmeleri beklenirdi. Her ortanın ulûfesi keseleri içinde görevli karakollukçular ve zâbitleri tarafından alınır, kışlalara götürülerek orta mensubu yeniçerilere dağıtılırdı. Yeniçerilere odalarında ulûfe dağıtımı "esâme kâğıdı" ya da "memhûr" adı verilen belgeler karşılığında yapılırdı.

Yeniçeriler dışındaki topçu, cebeci ocaklarına ve diğer ocaklara ulûfeleri yine ulûfe divanında verilir, ancak ulûfeler bu ocakların kışlarında dağıtılmak üzere kâtiplerine toptan teslim edilirdi. Kapıkullarına ulûfe dağıtımına halk arasında "kese divanı" denilmekteydi (Câbî Ömer Efendi, I, 471). Kapıkulu süvarilerini oluşturan altı bölük halkına ulûfeleri önceleri Topkapı Sarayı'nda verilirken Köprülü Mehmed Paşa'nın sadrazamlığında yapılan bazı suistimallerin önlenmesi amacıyla Bâb-ı Âsafî'de sadrazam divanında verilmesi uygulaması başlatılmıştır (Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, II, 187). "Sergi" adı verilen kapıkulu süvarilerinin ulûfe dağıtımı eğer dağıtılan ulûfe bir kist ise cumartesi gününe, iki kist birlikte ise pazar gününe kadar devam ederdi. Ulûfe dağıtımının sonunda Bâb-ı Âsafî'de bütün kapıkullarının ulûfe hesaplarının tamamlanıp kapatılması işlemine "devir" ismi verilirdi (BA, *HH*, nr. 197/9900).

Osmanlı Devleti'ne yeni bir elçi geldiğinde elçinin saraya resmî kabulü ulûfe divanı gününe rastlatılmaya çalışılır ve bu

divana "galebe divanı" denirdi. Normal zamanlarda yapılan ulûfe divanlarına göre daha gösterişli olan bu divanın amacı elçiye Osmanlı Devleti'nin gücünü ve zenginliğini göstermekti. Bu törene niçin galebe divanı adı verildiği hususunda kesin bilgi yoksa da diplomasiyi savaşın farklı yollardan devamı şeklinde gören anlayışın Osmanlılar'ın diplomasi uygulamalarını şekillendirmiş olduğu kabul edilebilir. Yeni gelen elçi divan günü önce çavuşbaşı ağa eşliğinde Alay Kasrı'nın altında sadrazamın saraya gidişini seyrederek, ardından Bâbüselâm'a getirilip nöbet odasında bekletilirdi. Elçinin bu kapıdan içeri alınışı yeniçerilerin sofralara koşarak gitmesiyle aynı zamanda gerçekleştirilirdi. Elçinin divanhâneye getirilip oturtulmasından sonra sadrazam Divit Odası'ndan etkileyici bir tavırla divanhâneye girerken herkes ayağa kalkardı. Ardından divana arz için gelen kimselerin işleri görüldü. Daha sonra ulûfe dağıtımına geçilirdi. Bunun arkasından elçilik heyetine ziyafet verilir, başta yeniçeri ağası olmak üzere devlet erkânı padişaha arza girer, nihayet kendisine ve maiyetine hil'atler giydirilen elçi padişah tarafından Arz Odası'nda kabul edilirdi (Cevdet Paşa, I, 75-78). Galebe divanları uzun süren törenlerdi. XIX. yüzyılın başında II. Mahmud tarafından kabul edilen bir Fransız elçisinin kabul töreni elçilik binasından saraya gidiş geliş dahil yaklaşık on iki saat sürmüştü (Uzunçarşılı, *Merkez-Bahriye*, s. 306).

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde Yeniçeri Ocağı'na "bedergâh" edilen bir yeniçeri neferinin başlangıç ulûfesinin kaç akçe olduğu konusunda çeşitli bilgiler vardır. Bu döneme ait defterlerin bir kısmının günümüze ulaşmaması, geri kalanların da 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra yaktırılması bilgilerin kontrolünü imkânsız hale getirmektedir. Ancak XVII. yüzyıl başlarında I. Ahmed'in tahta geçişi sırasında 2 akçe olan yeniçeriliğe başlangıç ulûfesinin 3 akçeye çıkarıldığı, en yüksek nefer maaşının 8 akçeden 9 akçeye yükseltildiği görülmektedir. Bu miktarların IV. Murad devrinde de geçerli sayıldığı ve Sultan İbrâhim'in padişahlığı döneminde en yüksek yeniçeri neferi maaşının 12 akçeye kadar çıktığı anlaşılmaktadır (Koçi Bey, s. 43, 84). Akçenin taşışlar yüzünden değer kaybetmesinin ve fiyat artışlarının yeniçeri ulûfelerinin alım gücünü düşürmesine rağmen merkezî yönetimin ulûfelere zam yapmadığı, ancak yeniçerilerin askerlik dışı mesleklere yönelmesine de karşı çıkmadığı belirtilmek-

tedir. XVIII. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde yeniçeri ulûfelerinin 7-8 akçe arasında seyretmesi ulûfelerde herhangi bir iyileştirmenin yapılmadığını göstermektedir. Bu tarihten itibaren özellikle ocağın aktif personelini oluşturan eşkinci yeniçerilerin maaşlarında bazı artışlar yapılmaya çalışıldı, ayrıca sefere giden yeniçerilerin ve eşkincilerin maaşları daha düzenli biçimde ödendi. Yeniçeri ulûfelerinin bir miktar artması yeniçeriliğin kaldırılmasına kadar devam etti. XIX. yüzyılın başlarında yeniçeriliğe yeni başlayan bir karakollukçunun yevmiyesi değişmemekle birlikte en yüksek yeniçeri neferi yevmiyeleri 27 ile 29 akçe seviyelerine yükseldi (BA, D.YNÇ.d, nr. 34839, s. 2; nr. 34946, s. 2; nr. 34971, s. 2). Bunun dışında bazı devlet hizmetlerinde çalışanların ya da emekli olmuş askerî sınıf mensuplarının gümürük ve mukâtaalardan aldıkları düzenli paraya "vazife" adı verilirdi. Bu görevlilerin maaş işlemleri devletin farklı kalemleri tarafından takip edilerek düzenlenirdi.

XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlılar'ın Avrupa savaş meydanlarındaki gelişmelere uyum sağlayabilmek için kapıkullarının sayısını arttırmak zorunda kalması ulûfe miktarlarının artması ve hazineye büyük bir yükün binmesiyle sonuçlandı. Siyasetnâme müellifleri tarafından devamlı eleştirilen bu zorunlu değişim kapıkullarının ulûfesini zamanında ödeme- yi de önemli ölçüde engelledi. Kapıkullarının sayısının artması ulûfe konusunda yapılan yolsuzlukların takibini de zorlaştırdı. Bunların başında, bazı kapıkullarının sefere gitmemek için rüşvet karşılığında kendilerini korucu sınıfına dahil ettirip korucu ulûfesi almaya başlaması gelmekteydi. Fakat devlet hazinesi için en önemli konuyu önceleri "oturak" ya da "müttekâid" denilen emekli kapıkullarının ulûfeleri teşkil etmekteydi. İlk zamanlarda emeklilik hakkını kazanan yeniçerilerin ulûfeleri selâtin camileri vakıflarının gelir fazlasından verilirken II. Selim devrinden itibaren diğer kapıkulları ile birlikte hazineden ödenmeye başlandı (*Mebde-i Kânûn-ı Yeniçeri*, s. 117). Emekli ulûfeleri sayının az olduğu devirlerde ulûfelerin ödenmesi büyük bir sorun teşkil etmezken II. Viyana Kuşatması'nın ardından on altı yıl süren savaş dönemi sonrasında sayıları giderek artan emekli kapıkullarının ulûfelerinin ödenmesi meselesi başlıca sıkıntı konularından birini teşkil etti. Emekli kapıkullarının sayısı, XVIII. yüzyıl boyunca kapıkulları ocaklarında zaman zaman yapılan tensikata rağmen artmaya devam etti ve

ULÛFE

yüzyılın sonlarına doğru aktif görevdeki kapıkullarının sayısının yaklaşık altı katına ulaştı (BA, D.YNÇ.d, nr. 34780, 34793). Emekli ulûfelerinin miktarı II. Mahmud devrinde, özellikle Alemdar Vak'ası'nın ardından ve 1807-1812 Osmanlı-Rus savaşı sırasında büyük bir hızla arttı ve bu defa aktif görevdeki eşkinci ulûfelerinin sekiz katına çıktı (BA, D.YNÇ.d, nr. 35005). Bu artışın asıl sebebi ölen kapıkullarına ait ulûfelerin mahlûl ilân edilmeden başkalarına satılmasıdır. Ulûfelerin alım satımına I. Mahmud döneminde devlet tarafından izin verilmesi bu uygulamanın daha da yaygınlaşmasına yol açtı (BA, HH, nr. 293/17465).

Emekli ulûfelerinin sayısındaki artışın yanı sıra bu ulûfelerin yevmiyelerinin 30 ile 120 akçe arasında olması yüzünden her üç aylık ulûfe dağıtımında ödemelerin yaklaşık % 95'i emekli ulûfelerine gitmekteydi. Emekli ulûfelerinin büyük bir bölümü de yüksek dereceli devlet görevlilerinin hizmetinde ya da himayesindeki kişilerin elinde toplanmıştı. Bunların ekserisi, ya intisap ettiği görevlilerin gücünü kullanarak ya da rüşvet karşılığında kendilerine yüksek yevmiyeli turnacı, haseki ve çorbacı emekli ulûfesi çıkartan veya satın alan kimselerdi (BA, Cevdet-Askeri, nr. 5197). Bu rütbelere emekli ulûfesi elde etmek ocak mensuplarının da rağbet ettiği bir şeydi. Meselâ 1807'deki Kabakçı İsyanı'ndan sonra Kabakçı Mustafa'nın yakın adamlarından ikisine ödül olarak yevmiyesi 120 akçeden haseki ve turnacı emekli ulûfeleri verilmişti.

Ulûfe yolsuzluklarının önlenememesinin ve Yeniçeri Ocağı'nda istenen reformların yapılamamasının asıl sebebi, kapıkulu ulûfelerinin yüksek dereceli devlet görevlilerinin ve hizmetkârlarının elinde bulunmasıydı. 1783'te Rusya'ya karşı savaş açılması ihtimali ortaya çıkınca toplanan meşveret meclisinde Yeniçeri Ocağı'nın durumu ve mevcudu söz konusu edilmiş, ocakta 5000 kadar eşkinci askerine karşılık 40.000'e yakın emekli bulunduğu ve bunların ancak üçte birinin yeniçeri olduğu belirtilmişti (Vâsif, s. 68). Alemdar Mustafa Paşa'nın kısa süren sadâretinde bu tür ulûfeleri ellerinde bulunduranlara belli bir süre verilerek bunları Bâbü'lî'ye teslim etmeleri ve ulûfe değerlerinin yarısına karşılık gümrükten verilecek vazifelere razı olmaları, aksi takdirde ulûfelerinin tamamen iptal edileceği tehdidinde bulunulmuş, ancak bir sonuç alınamamıştı (Câbî Ömer Efendi, I, 230, 239). Bu sorun II. Mahmud tarafından Yeniçeri Ocağı'nın

1826'da kaldırılmasına kadar devam etti. Elleri ulûfe bulunan devlet görevlilerinin yeniçerilere karşı desteğini almak isteyen II. Mahmud, esâme sahiplerinin Yeniçeri Ocağı lağvedilse bile hayat boyu ulûfe alabileceklerini ilân etti (Esad Efendi, *Üss-i Zafer*, s. 66). Ancak Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra II. Mahmud yönetimi sözünde durmadı; Vak'a-i Hayriyye'yi izleyen korku ortamında esâmelerini gümrükten vazifeye çevirmek için gelmeye cesaret edenlerin ulûfelerinin büyük bir kısmı iptal edildi (Esad Efendi, *Târih*, s. 775-776). Bu sırada emekli ulûfelerinin beş yıl gecikmeyle ödendiği göz önüne alındığında Yeniçeri Ocağı'nın lağvıyla devletin büyük bir borç yükümlülüğünden kurtulduğu anlaşılır. Osmanlı Devleti'nde ulûfe tabiri Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılması üzerine kullanımdan düşmüş, bunun yerini "mâhiye" ve "maaş" kelimeleri almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, D.YNÇ.d, nr. 34705, 34729, 34785, 35371; BA, HH, nr. 1401/56742; Ayn Ali, *Risâle-i Vazîfe-horân*, tür.yer.; Koçi Bey, *Risâle* (Aksüt), s. 43, 84; Hezârfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-beyân fi Kavânin-i Âli-Osmân* (haz. Sevim İlgürel), Ankara 1998, tür.yer.; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Devlet Adamlarına Öğütler: Nesâihü'l-vüzerâ ve'l-ümerâ* (haz. Hüseyin Rağıp Uğural), Ankara 1969, s. 69-70; *İsâzâde Târihi* (haz. Ziya Yılmaz), İstanbul 1996, s. 174; Mustafa Kesbî, *İbretnümâ-yı Devlet* (haz. Ahmet Öğreten), Ankara 2002, tür.yer.; D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 332-333; Vâsif, *Târih* (İlgürel), s. 66-68; Sahaf-Şeyhizâde Esad Efendi, *Üss-i Zafer*, İstanbul 1293, s. 66; a.m.f., *Târih* (haz. Ziya Yılmaz), İstanbul 2000, s. 775-776; Câbî Ömer Efendi, *Târih* (haz. Mehmet Ali Beyhan), Ankara 2003, I, tür.yer.; Cevad Paşa, *Târih-i Askeri-i Osmânî*, İstanbul 1297, I, tür.yer.; Mustafa Nûri Paşa, *Netâyicü'l-vukûât* (nşr. Mehmed Galib Bey), İstanbul 1327, III, 85-91; *Yayla İmamı Risalesi* (nşr. Fahri Ç. Derin, TED, sy. 3 [1973] içinde), s. 213-272; *Mebde-i Kânûn-ı Yeniçeri*, tür.yer.; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, I, II, tür.yer.; a.m.f., *Merkez-Bahriye*, s. 289-306; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanun-nâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul 1996, IX, 368-381.

MEHMET MERT SUNAR

ULÛFECİYAN

Osmanlı askerî teşkilâtında kapıkulu süvarilerinden iki bölüğün adı.

Sözlükte "ücret, maaş" anlamındaki ulûfe kelimesinin sonuna getirilen Türkçe "ci" ekine Farsça "ân" çoğul ekinin ilâvesiyle oluşturulmuştur. Ulûfeciler, altı bölük halkı da denilen kapıkulu süvarilerinin orta bölüklerinin yahut sipah ve silâhdar bölükleri

dışındaki dört bölük (bölükât-ı erbaa) halkının ilk iki bölüğüdür. XV. yüzyılda, bir rivayete göre I. Murad döneminde hassa süvari askeri olarak "ebnâ-yi sipâhiyân bölükleri" adıyla kurulan birliklerdendir. Taşındıkları yeşille yeşilli kızılı veya yeşil beyaz ya da sarılı beyazlı bayraklarıyla da anılan ulûfeciler, daha ziyade padişahın maiyetinde çıktıkları sefer esnasında ordugâhta buldukları yere göre ulûfeciyân-ı yemîn (sağ ulûfeciler) ve ulûfeciyân-ı yesâr (sol ulûfeciler) diye de adlandırılırdı. Bunların kaynağı, temelde pencik veya devşirme kanunlarına göre toplanan hıristiyan ailelerinin çocuklarıdır. Bu bölüklere yeniçerilerin ödüle hak kazananları ile Galata Sarayı, Edirne Sarayı ve İbrâhim Paşa Sarayı gibi hazırlık mekteplerinde yetişen iç oğlanlarından nefer alınır. III. Murad döneminden itibaren "veledeş" denilen süvari oğullarının da genellikle ulûfeci bölüklerine verildiği anlaşılmaktadır. Sağ ulûfeciler bölüğü 120, sol ulûfeciler bölüğü 100 küçük bölüğe ayrılıyordu. Sayıları zaman içinde değişen ulûfecilerin Fâtih Sultan Mehmed devrinde bir rivayete göre 600, diğer bir rivayete göre ise 1000'lerden toplam 2000 kişi civarında oldukları (Yıldırım, s. 61), zâbitlerinin her birine günde 2,5, neferlere ise yarımşar altın yevmiye verildiği belirtilmektedir. Dışarıdan da nefer alınımının yapıldığı III. Murad döneminde sayıları üç misli artmış, buna bağlı olarak ulûfeleri de üçe katlanmış. XVII. yüzyıl başlarında sağ ulûfecilerin 2055, sol ulûfecilerin 1423 nefer olduğu, yüzyıl ortalarında Tarhuncu Ahmed Paşa'nın yaptığı tensikatla 175 ve 153 kişiye düştükleri kaydedilmektedir.

Ulûfeciyânın kendilerine ait kışaları yoktu. Bir kısmı İstanbul ve çevresinde köylerde otururken diğerleri at beslemek için Bursa ile Edirne arasında köy ve kasabalarda ikamet ederlerdi. İstanbul'da bulunanlardan evli olanlar evlerinde, öbürleri hanlarda ve özellikle Kurşunlu Han'da kalırlardı. Maaşlarını süvari mukabelesi kaleminden alan ulûfecilerin ücretleri zaman içinde azalıp çoğalmıştır. Maaşlarını yeniçeriler gibi törenle değil "sergi" veya "sergi döşemek" adı altında vezîriâzam huzurunda alırlardı. Ayrıca cülûslarda ve büyük seferlerde kendilerine yüksek miktarda bahşiş verilir. Ulûfeciyân-ı yemîn savaşta vezîriâzâmın ve diğer devlet ileri gelenlerinin, ulûfeciyân-ı yesâr hükümdar sancağı ile hazinenin muhafazasıyla görevliydi. Bu işi gece gündüz nöbetleşe ifa ederlerdi. Silâhları pala, mızrak ve eyerlerinde asılı gaddâre denilen keskin kılıçtı.